

Heelbeen: bijna verdwenen of net niet

Jules Robijns

Heelbeen is een kleine, onopvallende plant die behoort tot de sterrenmuurfamilie. De bladeren hebben een grijsblauwe tint, de bloemen zijn vijftalig en wit van kleur. Een typisch kenmerk van deze soort is de schermvormige bloeiwijze, waarbij de bloemstelen vlak voor en vlak na de bloei stijf omlaag gericht zijn (zie foto).

Heelbeen groeit van nature op schrale leem- en zandleemgrond met een open kruidvegetatie. Het is een eenjarige plant die voor de winter kiemt (winterannuel) en reeds in maart in bloei staat. Na de bloei sterft de plant af. De zaden liggen op de grond en wachten met kiemen tot de volgende herfst. Vandaar dat men heelbeen tot WO II veel vond op weinig bemeste akkers met wintergraan. Indien de akker in het vroege voorjaar geploegd wordt, verdwijnen de planten onder de grond zonder zaadvorming.

Zoals zoveel andere akkeronkruiden die vroeger heel algemeen waren, is heelbeen ook volledig verdwenen uit het landbouwgebied. Merkwaardig genoeg vond deze plant nieuwe terreinen waar ze zich kon handhaven, nl. spoorwegemplacementen en kerkhoven, twee gebieden waar geen meststoffen gebruikt worden. Op beide plaatsen werd de laatste jaren echter veelvuldig gebruik gemaakt van glyfosaat en andere herbiciden om de treinsporen en de kerkhoven onkruidvrij te houden, zodat ook in deze biotopen heelbeen verdween. Bij

■ **Onder: Heelbeen. P. 25: Heelbeen op het kerkhof van Neerwinden. P. 25 inzet: Solitaire bijen kunnen nog nectar, stuifmeel en nestgelegenheid vinden op de wand van de berm zolang er een aangepast maaibeheer is. Foto's Jules Robijns**

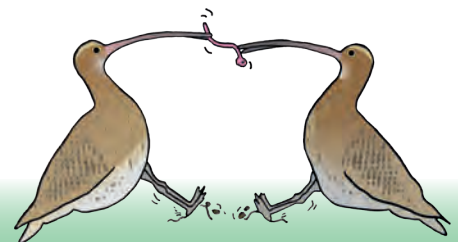
floristen was in Vlaanderen nog één groeiplaats van heelbeen gekend, het kerkhof van de Abdij van 't Park te Heverlee. Daar staan een honderdtal plantjes op de naakte grond tussen oude grafstenen. Omdat dit de laatst gekende grote groeiplaats van heelbeen in Vlaanderen was, werden met het stadsbestuur beheerafspraken gemaakt voor een duurzame bescherming.

Enkele mensen van de plantenwerkgroep van Natuurpunt zoeken systematisch alle kerkhoven af om eventueel restpopulaties van heelbeen of andere zeldzaamheden te ontdekken. Zo werden onlangs enkele planten heelbeen op het **kerkhof van Neerwinden** gevonden. Bij een controle door enkele andere leden van de werkgroep werden op het kerkhof en vooral op de berm langs de straat en de berm van de ruilverkavelingsweg langs het kerkhof vele honderden exemplaren gevonden, de grootste populatie van deze soort in Vlaanderen en mogelijk zelfs in heel België. Dat heelbeen hier heeft kunnen standhouden, is voor een groot deel te wijten aan een aantal toevallig gunstige omstandigheden: een door de middagzon opgewarmde, vrij steile berm, licht uitgeloopte leem, geen invloed van pesticiden en een juist beheer door de stad. De berm wordt tweemaal per jaar (eind mei en eind september) gemaaid met afvoer van het maaisel. Door al deze factoren staat er op de helling een schrale, korte vegetatie met veel open plekken waar heelbeen in de herfst kan kiemen en in april zaad kan zetten voor de maaibeurt in de lente.

Het is de bedoeling dat de groendienst van de stad vanaf nu met nog veel meer aandacht het maaibeheer van deze berm zal uitvoeren. Branden van de paden op het kerkhof zal omzichtig gebeuren op de plaatsen waar heelbeen staat en het maaien van de berm zal ervoor zorgen dat de schrale, open vegetatie behouden blijft.

De berm met de heelbeenvegetatie is zoals hoger reeds aangehaald, arm aan voedingsstoffen, snel opwarmend door de middagzon en bevat veel onbegroeide plekken. Er staat niet alleen heelbeen, maar een hele reeks mooie planten zoals hoenderbeet, grote en gladde ereprijs, vroegeling, grote leeuwenklaw, Sint-janskruid, schapenzuring,... Deze omstandigheden zorgen ervoor dat op de berm een aantal soorten solitaire bijen kunnen leven die nectar en stuifmeel halen uit de bloemen en nestgelegenheid vinden in de steile wand van de berm.

Wie weet welke mooie vondsten we in de toekomst nog in onze Landense bermen kunnen ontdekken.

Ook dit jaar weer jonge wulpjes in Aronst Hoek?

Vorig jaar was er een broedsucces in Aronst Hoek. We hopen op een herhaling dit jaar. Wulpen maken hun nest op de grond, het is een nauwelijks met gras bekleed kuiltje in lage begroeiing. Het zijn nestvlinders, d.w.z. dat ze kort nadat ze uit het ei zijn gekomen met de ouders meelopen om zelf hun kostje bij elkaar te zoeken. Dat kostje bestaat uit insecten die ze vinden in o.a. soortenrijke graslanden. In deze fase van hun jonge leven zijn ze uiterst kwetsbaar.

■ Wulpenkuikens. Foto Griet Nijss
■ Tekening Els Marjaux